

Ján Klučka

SÚKROMNOPRÁVNE ASPEKTY SPOROV
O NÁHRADU ŠKODY
SPÔSOBENEJ CEZHHRANIČNÝM ZNEČISTOVANÍM

Intenzívne využívanie jednotlivých komponentov životného prostredia človekom spôsobuje, že škodlivé dôsledky takéhoto využívania sa prejavujú i na území iných štátov, "sprostredkované" prenosom vody alebo vzduchu. Trvalosť a intenzita škodlivého cezhraničného znečisťovania, vznik škôd ako na štátnom tak i na osobnom vlastníctve, ohrozenie života a zdravia ľudí ako i flóry a fauny na určitom mieste štátneho územia to sú len niektoré z faktorov, ktoré môžu dávať podnet k vzniku sporov týkajúcich sa ako určitej úpravy činností spôsobujúcich škodu ako i náhrady škôd spôsobených cezhraničným znečisťovaním. Tieto spory môžu prebiehať na úrovni jednotlivých štátov a ich jednotlivé aspekty, zvláštnosti, normy realizácie vrátane inštitucionalizovaného mechanizmu ich riešenia sú predmetom zmluvnej aktivity štátov ako i vedy medzinárodného práva verejného¹ alebo tiež na úrovni právnických a fyzických osôb a teda spadajúce do oblasti medzinárodného práva súkromného. V tejto poznámke sa chceme pokúsiť o analýzu noriem a princípov medzinárodného práva súkromného, ktoré možno použiť v prípade sporu o náhradu škody spôsobenej československej fyzickej alebo právnickej osobe cezhraničným znečisťovaním. Túto problematiku budeme posudzovať v relácii ČSSR a ostatné socialistické štáty ako i susedské kapitalistické štáty a

¹ R. E. B i l d e r, *The settlement of disputes in the field of international law of environment*, "Recueil des cours de l'Académie de droit international" 1975, t. 1, s. 139-240; B. E. B a r n e s, *Environmental Mediation. A Tool for resolving international environmental disputes in the "pacific way"*, "Recueil des cours de l'Académie de droit international" 1984 (Colloque), s. 167-216; T. W. W i l s o n, *Creating Mechanism of International Environmental Action: Requirements and responses*, "Stanford Journal of International Studies" 1973, s. 113-122.

medzinárodnom práve súkromnom a procesnom majú zmluvné ustanovenia (pokiaľ obsahujú niečo iné ako zákon) prednosť pred zákonnými ustanoveniami. Vzhľadom na ustanovenia zmlúv o právnej pomoci je potrebné predovšetkým previesť právnu kvalifikáciu situácie, ktorá vznikne následkom cezhraničného znečisťovania na československom území. Keďže znečisťovanie životného prostredia je už v súčasnosti predmetom úpravy vnútroštátnych predpisov občianskoprávneho, správneho, hygienického, ale i trestného charakteru predstavuje znečisťovanie o určitej závažnosti a následný vznik škody predovšetkým porušenie týchto predpisov a teda protiprávny úkon. Pri sporoch o náhradu škody vzniknutej cezhraničným znečisťovaním pôjde teda o záväzky z protiprávnych úkonov.

Analýzou československej zmluvnej praxe prídeme k záveru, že štyri zmluvy o právnej pomoci (so ZSSR, PĽR, BĽR a MoĽR)³ obsahujú ustanovenia o záväzkoch z protiprávnych úkonov a udalostí, ktoré zakladajú nárok na náhradu škody a to v súvislosti s kolíznym riešením problematiky rozhodného súdu a rozhodného práva. Je zrejmé, že skôr ako začne súd prejednávať spor o náhradu škody vzniknutej cezhraničným znečisťovaním musí zistiť svoju právomoc. Táto otázka je v zmluvách s PĽR a BĽR riešená v úzkej súvislosti s výberom rozhodného práva nasledovne: "Záväzky z protiprávnych úkonov alebo iných udalostí, z ktorých vzniká povinnosť na náhradu škody sa spravujú právnym poriadkom zmluvnej strany, kde sa takýto čin alebo udalosť stali. Príslušný je súd tejto zmluvnej strany. Poškodený môže podať žalobu aj na súde zmluvnej strany na území ktorej má bydlisko žalovaný alebo na súde zmluvnej strany, kde je majetok žalovaného".

Obdobné ustanovenie obsahuje i článok 38 ods. 1 Zmluvy o právnej pomoci so ZSSR. Stanovenie bydliska žalovanej strany ako i miesta majetku ako kolíznych kritérií pre výber rozhodného súdu nebude robiť väčšie problémy ani v prípade sporov o náhradu škody vzniknutej cezhraničným znečisťovaním. Podobne kritérium miesta bydliska odporcu, resp. navrhovateľa v zmluve o právnej pomoci s MoĽR nepredpokladá v praxi ťažkosti. Problémom, ktorý sa stal do určitej miery typickým pre spory vzniknuté následkom cezhraničného znečisťovania sa stalo vysvetlenie pojmu miesta protiprávneho úkonu-lex loci delicti commissi, a v nadväznosti na ustanovenia spomenutých zmlúv o právnej pomoci i forum

³ Článok 36 zmluvy medzi ČSSR a PĽR o právnej pomoci - vyhl. FMZV č. 66/62 Zb. Článok 44 Zmluvy medzi ČSSR a BĽR o právnej pomoci - vyhl. FMZV č. 3/78 Zb. Článok 36 ods. 2 a čl. 37 ods. 1. Zmluvy o právnej pomoci medzi ČSSR a MoĽR - vyhl. FMZV č. 106/78 Zb. Článok 38 ods. 1. Zmluvy o právnej pomoci medzi ČSSR a ZSSR - vyhl. FMZV č. 95/83 Zb.

v možnostiach, ktoré dáva jej riešeniu existujúca zmluvná a zákonná úprava medzinárodného práva súkromného platiaca v súčasnom období v ČSSR. Inými slovami pokúsime sa načrtnúť a analyzovať problémy, s ktorými by sa československé justičné orgány mohli stretnúť v prípade sporu s cudzím prvkom, ktorého obsahom je nárok na náhradu škody spôsobenej cezhraničným znečisťovaním.

Pri posudzovaní princípov a noriem medzinárodného práva súkromného vo vzťahu k sporom o náhradu škody spôsobenej cezhraničným znečisťovaním narazíme na dva vzájomne sa podmieňajúce problémy a to:

- a) výber rozhodného súdu pre posúdenie sporu o náhradu škody,
- b) výber rozhodného práva pre uplatnenie nárokov na náhradu škody.

I. VÝBER ROZHODNÉHO SÚDU PRE POSÚDENIE SPORU O NÁHRADU ŠKODY SPÔSOBENEJ CEZHRAŇNÝM ZNEČISŤOVANÍM V RELACII ČSSR A OSTATNÉ SOCIALISTICKÉ ŠTÁTY

Úvodom možno konštatovať, že československá zmluvná prax s ostatnými socialistickými štátmi týkajúca sa napríklad riešenia pohraničných otázok, pohraničných riek alebo ochrany ovzdušia neobsahuje špeciálne ustanovenia o riešení sporov, ktoré by mohli vzniknúť fyzickým alebo právnickým osobám v zmysle súdneho riešenia sporov². V týchto zmluvách sú vymedzené špeciálne právomoci hraničných zmocnencov s eventuálnym napojením neriešeného sporu na diplomatickú cestu riešenia. Žiadne ustanovenie týchto zmlúv (ktorých pôsobnosť je ovšem obmedzená na pohraničné pásmo) nebráni fyzickým a právnickým osobám zmluvných strán, aby si napríklad náhradu škody, ktorá im vznikne cezhraničným znečisťovaním uplatňovali súdnou cestou. V tomto prípade sa vytvorí vzťah s cudzím prvkom, ktorého obsahom je nárok na náhradu škody voči cudzej fyzickej alebo právnickej osobe a teda spadajúci do oblasti medzinárodného práva súkromného. Ucelenú úpravu vzťahov s cudzím prvkom poskytujú vo vzťahoch medzi socialistickými štátmi zmluvy o právnej pomoci. Zameriame sa preto na prvom mieste na analýzu týchto zmlúv i z toho dôvodu, že podľa § 2 zákona č. 97/63 Zb. o

² Zmluva o vzájomnej pomoci na čsl. maďarských hraniciach - vyhl. FMZV č. 139/1978 Zb. Zmluva medzi ČSSR a NDR o spolupráci na štátnych hraniciach a o vzájomnej pomoci v hraničných otázkach - vyhl. FMZV č. 25/78 Zb. Zmluva medzi ČSSR a ZSSR o režime na československo sovietskych hraniciach, pomoci a spolupráci v hraničných otázkach - vyhl. FMZV č. 187/74 Zb. Zmluva medzi ČSSR a FLR o opatreniach proti znečisťovaniu vzduchu - vyhl. FMZV č. 80/75 Zb.

medzinárodnom práve súkromnom a procesnom majú zmluvné ustanovenia (pokiaľ obsahujú niečo iné ako zákon) prednosť pred zákonnými ustanoveniami. Vzhľadom na ustanovenia zmlúv o právnej pomoci je potrebné predovšetkým previesť právnu kvalifikáciu situácie, ktorá vznikne následkom cezhraničného znečisťovania na československom území. Keďže znečisťovanie životného prostredia je už v súčasnosti predmetom úpravy vnútroštátnych predpisov občianskoprávneho, správneho, hygienického, ale i trestného charakteru predstavuje znečisťovanie o určitej závažnosti a následný vznik škody predovšetkým porušenie týchto predpisov a teda protiprávny úkon. Pri sporoch o náhradu škody vzniknutej cezhraničným znečisťovaním pôjde teda o záväzky z protiprávnych úkonov.

Analýzou československej zmluvnej praxe pridáme k záveru, že štyri zmluvy o právnej pomoci (so ZSSR, PĽR, BĽR a MoĽR)³ obsahujú ustanovenia o záväzkoch z protiprávnych úkonov a udalostí, ktoré zakladajú nárok na náhradu škody a to v súvislosti s kolíznym riešením problematiky rozhodného súdu a rozhodného práva. Je zrejmé, že skôr ako začne súd prejednávať spor o náhradu škody vzniknutej cezhraničným znečisťovaním musí zistiť svoju právomoc. Táto otázka je v zmluvách s PĽR a BĽR riešená v úzkej súvislosti s výberom rozhodného práva nasledovne: "Záväzky z protiprávnych úkonov alebo iných udalostí, z ktorých vzniká povinnosť na náhradu škody sa spravujú právnym poriadkom zmluvnej strany, kde sa takýto čin alebo udalosť stali. Príslušný je súd tejto zmluvnej strany. Poškodený môže podať žalobu aj na súde zmluvnej strany na území ktorej má bydlisko žalovaný alebo na súde zmluvnej strany, kde je majetok žalovaného".

Obdobné ustanovenie obsahuje i článok 38 ods. 1 Zmluvy o právnej pomoci so ZSSR. Stanovenie bydliska žalovanej strany ako i miesta majetku ako kolíznych kritérií pre výber rozhodného súdu nebude robiť väčšie problémy ani v prípade sporov o náhradu škody vzniknutej cezhraničným znečisťovaním. Podobne kritérium miesta bydliska odporcu, resp. navrhovateľa v zmluve o právnej pomoci s MoĽR nepredpokladá v praxi ťažkosti. Problémom, ktorý sa stal do určitej miery typickým pre spory vzniknuté následkom cezhraničného znečisťovania sa stalo vysvetlenie pojmu miesta protiprávneho úkonu-*lex loci delicti commissi*, a v nadväznosti na ustanovenia spomenutých zmlúv o právnej pomoci i forum

³ Článok 36 zmluvy medzi ČSSR a PĽR o právnej pomoci - vyhl. FMZV č. 66/62 Zb. Článok 44 Zmluvy medzi ČSSR a BĽR o právnej pomoci - vyhl. FMZV č. 3/78 Zb. Článok 36 ods. 2 a čl. 37 ods. 1. Zmluvy o právnej pomoci medzi ČSSR a MoĽR - vyhl. FMZV č. 106/78 Zb. Článok 38 ods. 1. Zmluvy o právnej pomoci medzi ČSSR a ZSSR - vyhl. FMZV č. 95/83 Zb.

loci delicti commissi. Pojem miesta protiprávneho úkonu možno pri teoretickom posudzovaní tohoto problému vyčerpať tromi spôsobmi a to:

1) chápať ho ako právo miesta, kde sa nachádza zdroj škodlivej aktivity,

2) chápať ho ako právo miesta, kde následkom cezhraničného znečisťovania vznikla škoda,

3) chápať ho ako právo miesta škodlivej činnosti, tak i právo miesta vzniku škody.

Vzhľadom na to, že ustanovenia zmlúv o právnej pomoci s BĽR, PĽR a ZSSR neobsahujú autoritatívne zmluvné vysvetlenie pojmu *lex loci delicti commissi* špeciálne pre spory vzniknuté následkom cezhraničného znečisťovania musel by československý súd prípadne cudzí justičný orgán vyložiť spomenuté ustanovenie. O tom, či *lex loci delicti commissi* vyložíme ako prvú, druhú či tretiu alternatívu rozhoduje jediná podstatná skutočnosť. Touto skutočnosťou je vzťah znečisťovania k právnym predpisom, ktoré sa všeobecnejšie alebo konkrétnejšie vzťahujú k ochrane prírody, a to ako v mieste škodlivého znečisťovania (zdroja škodlivého znečisťovania), tak i v mieste vzniku škody, ktorá bola cezhraničným znečistením spôsobená. Pokiaľ znečisťovanie životného prostredia (napríklad ovzdušia alebo vody) porušuje právne predpisy len v mieste svojho zdroja a do susedného (ných) štátov prenikajú škodlivé následky takéhoto znečisťovania v koncentrácii tolerovanej ich vnútroštátnymi právnymi predpismi tak by sme *lex loci delicti commissi* "dešifrovali" ako prvú alternatívu. V tomto prípade by sa problematika náhrady škôd vzniknutých znečistením ani nedostala do oblasti medzinárodného práva súkromného. Pokiaľ by naopak v štáte svojho pôvodu bolo znečisťovanie prípustné z hľadiska existujúcej vnútroštátnej právnej úpravy, ale po prekročení hraníc prostredníctvom vody alebo vzduchu "naráža" na oveľa rigoróznejšie právne predpisy na ochranu životného prostredia tak by sme *lex loci delicti commissi* vyložili ako alternatívu druhú. A nakoniec, ak by na svojej ceste z "domovského" do iného (ných) štátov cezhraničné znečisťovanie narušovalo normy na ochranu životného prostredia ako v domovskom štáte, tak i v štáte vzniku škody vyložili by sme miesto protiprávneho úkonu ako alternatívu tretiu. Ako možno uvedené všeobecnejšie poznatky konkretizovať v praktickej rovine predovšetkým v relácii ČSSR a PĽR? Pôjde nám v tejto súvislosti predovšetkým o úlohy československých justičných orgánov v tejto oblasti. Možno konštatovať, že pri určitej intenzite cezhraničného znečisťovania zdroj ktorého je v zahraničí a so škodlivými následkami prejavujúcimi sa na československom území možno za *lex loci delicti commissi* (a vo vzťahu k PĽR i za *forum loci*

delicti commissi) považovať československé právne predpisy a následne i československý justičný orgán. O porušenie akých československých právnych predpisov by sa mohlo jednáť? V najvšeobecnejšej rovine by sme mohli hovoriť o porušení občianskoprávnej normy prikazujúcej len také využívanie svojho majetku, aby tým nebola spôsobená škoda inému - § 132 Občianskeho zákonníka. Pravdaže len samotný vznik škody nie je dôkazom protiprávneho konania znečisťovania. Túto škodu je potrebné dať do súvislosti s možnosťami osobného vlastníctva, nehnuteľností a pod. Ako hovorí v tejto súvislosti J. Klapáč: "V oblasti ochrany životného prostredia možno hovoriť predovšetkým o rušení vlastníckeho práva k nehnuteľnosti vo forme tzv. imisií [...] najmä prostredníctvom prachov, dymov a plynov v takom rozsahu, ktorý prekračuje únosnú mieru vyplývajúcu z miestnych zvyklostí, spoločensko-ekonomického určenia nehnuteľnosti a prekračujúcu stanovenú mieru hlučnosti"⁴. V súvislosti s rušením vlastníckeho práva možno sa domáhať na súde ako zástavenia škodlivých vplyvov, tak i náhrady spôsobenej škody. Pokiaľ sa jedná o ustanovenia trestného zákona tak znečisťovaním jednotlivých komponentov životného prostredia a následným vznikom škody môže vzniknúť protiprávne konanie vytvárajúce trestný čin poškodenia majetku v socialistickom vlastníctve podľa § 136 Trestného zákona, poškodenie cudzej veci podľa § 257 Trestného zákona alebo tiež o prečin proti majetku v socialistickom a osobnom vlastníctve podľa § 3 ods. 1 písm. d, zákona o prečinoch. Pokiaľ sa jedná o negatívne vplyvy znečisťovania na zdravie ľudí bolo by možné v určitých prípadoch hovoriť o trestnom čine všeobecného ohrozenia podľa § 179 Trestného zákona alebo trestnom čine ublíženia na zdraví⁵. Tiež porušenie ustanovení trestného zákona môže vytvoriť lex loci delicti commissi, z ktorého sa môže "odvinúť" občianskoprávna žaloba na náhradu spôsobenej škody.

Socialistické organizácie poškodené cezhraničným znečisťovaním by mohli svoje nároky opierať o porušenie vyhlášky č. 40/1963 Zb. o náhrade škôd spôsobených exhaláciami socialistickým organizáciám prípadne o ustanovenia vestníka Ministerstva zdravotníctva SSR č. 8/1981 "Úprava o zásadných hygienických požiadavkách pri určovaní najvyššie prípustných koncentrácií škodlivín vo vonnom ovzduší a o hodnotení stupňa znečistenia". (identická úprava platí i pre ČSR). Okrem toho by cezhraničným znečisťovaním mohlo prísť k narušeniu predpisov špeciálnejšieho charakteru,

⁴ J. K l a p á č, *Problémy a úlohy právnej starostlivosti o životné prostredie*, "Právnické štúdie" 1978, s. 147-148.

⁵ K tomu bližšie pozri: D. E. E y s s e t, *Trestnéprávní ochrana životního prostředí*, "Socialistická zákonost" č. 10/78, s. 617 a n.

napríklad o včelách, rybách, lovnej zverí a pod⁶. Ak by následkom cezhraničného znečisťovania boli teda porušené ustanovenia spomenutých československých právnych predpisov (ktorých výpočet nie je zďaleka taxatívny) možno konštatovať *lex loci delicti commissi* v ČSSR. Možnosť použitia týchto predpisov v praktickej rovine závisí od toho, či nároky na náhradu škody vzniknuté ich porušením je možné uplatňovať len voči československým fyzickým alebo právnickým osobám, alebo i voči cudzím subjektom. Presné určenie súdu, ktorý by sa sporom o náhradu škody spôsobenej cezhraničným znečisťovaním zaoberal by bolo prevedené na základe príslušných ustanovení Občianskeho súdneho poriadku. V prípade, že by teda poškodeným subjektom bola československá osoba, tak pre určenie miestnej príslušnosti by sa použilo ustanovenie § 87 ods. b OSP, ktoré uvádza, že: "Príslušným je súd [...] v obvode ktorého došlo ku skutočnosti zakladajúcej nárok na náhradu škody".

Vzhľadom na možnosť aplikácie iných predpisov, pokiaľ ide o druh a výšku náhrady škody, mohla by sa poškodená československá fyzická alebo právnická osoba obrátiť i na poľský justičný orgán. Tento na základe uvedeného by sa mohol prikloniť k niektorej zo spomenutých alternatív vyriešenia pojmu *lex loci delicti commissi*. Pre posúdenie otázky, či je týmto miestom i územie PĽR, by skúmal problém znečisťovania životného prostredia v relácii k existujúcej vnútroštátnej úprave ochrany životného prostredia v PĽR. Jeho príslušnosť však môže byť prirodzene založená i bydliskom či majetkom žalovaného (ak je jeho totožnosť preukázaná).

Zatiaľ sme analyzovali len tú časť zmluvného ustanovenia s PĽR, kde sa hovorí o záväzkoch z protiprávných úkonov. Citované ustanovenie hovorí ovšem tiež o: "...udalosti, ktorá zakladá nárok na náhradu škody". V tomto prípade sa jedná o udalosti, pre ktoré je stanovený princíp objektívnej zodpovednosti. Základom nároku na náhradu škody je jej vznik ako dôsledok určitej špecifickej udalosti alebo činnosti. Podľa ustanovení československého OZ pôjde napríklad o škody spôsobené prevádzkou rôznych druhov dopravných prostriedkov ako i škody vzniknuté zvlášť nebezpečnou činnosťou. Aj toto ustanovenie možno dať do súvislosti s cezhraničným znečisťovaním napríklad v dôsledku havárie alebo iného porušenia reaktoru jadrovej elektrárne. Skonštatovanie škody ako dôsledok takejto špecifickej činnosti by zakladalo príslušnosť českoslo-

⁶ K tomu podrobnejšie pozri: P. Paško, *Náhrada škody vzniknutej v súvislosti s porušením predpisov o čistote životného prostredia*, "Bulletin advokacie" (leden-březen) 1981, s. 29-36; V. V ar z i c, *K článku P. Peška*, "Bulletin advokacie" 1981, s. 36-42.

venských justičných orgánov, ovšem iba pri porušení "tradičných" predpisov na náhradu škody v ČSSR⁷.

1. VÝBER ROZHODNÉHO SÚDU V RELACII ČSSR S MLR, NDR

Zmluvy o právnej pomoci so spomenutými štátmi neobsahujú ustanovenia o záväzkoch z protiprávných úkonov, resp. udalostí zakladajúcich nárok na náhradu škody. Z tohoto dôvodu nie je možné k právnej kvalifikácii situácie vzniknutej cezhraničným znečisťovaním použiť ustanovenia týchto zmlúv, ale zákona č. 97/63 Zb. V rámci právnej terminológie stanovenej spomenutým zákonom možno situáciu vzniknutú cezhraničným znečisťovaním charakterizovať ako určitý druh majetkového sporu, ktorého podstatou je nárok čl. fyzickej alebo právnickej osoby na náhradu spôsobenej škody. Za predpokladu takejto charakteristiky situácie vzniknutej cezhraničným znečisťovaním je v súlade s § 37 zákona č. 97/63 Zb.: "Právomoc československých súdov je daná, ak je daná ich príslušnosť". Vzhľadom na fakt, že pri cezhraničnom znečisťovaní je majetok odporcu, sídlo odporcu (ako kritéria miestnej príslušnosti súdu) v zahraničí použili by sme spomenutú ustanovenie § 87 ods. b OSP. Skutočnosťou, ktorá zakladá nárok na náhradu škody je v prípade cezhraničného znečisťovania porušenie československého hmotnoprávného predpisu a následný vznik škody československej fyzickej alebo právnickej osobe. Preukázanie týchto skutočností zakladá potom právomoc a príslušnosť československých justičných orgánov. Ďalšou otázkou, ktorá sa v súvislosti s právomocou a príslušnosťou československých súdov vynára je tá, či je táto právomoc výlučná alebo či k prejednávaniu majetkových sporov sú oprávnené i justičné orgány MLR a NDR. Máme za to, že pre prejednanie majetkových sporov (vrátane sporov vzniknutých následkom cezhraničného znečisťovania) sú príslušné nielen československé, ale i zahraničné justičné orgány. Tento predpoklad potvrdzujú ako názory predstaviteľov vedy medzinárodného práva súkromného, tak i justičná prax. Ako uvádzajú v tejto súvislosti V. Másilko a V. Steiner: "...vo veciach majetkových nie je právomoc československých súdov právomocou výlučnou, ale fakultatívnou a preto je nutné pre tieto spory uznať ako prá-

⁷ Na rozdiel od PLR, kde od 1.7.1986 platí osobitný zákon o jadrovej energii upravujúci o.i. i otázky civilnej zodpovednosti za tzv. jadrové škody. Bližšie k tomu: B. Lewaszkiewicz-Petrykowska, *Cywilna odpowiedzialność za szkodę jądrową w polskim prawie atomowym*, PiP č. 4/1987, s. 30-42.

vomoc súdov cudzozemských, tak i československých⁸. Toto tvrdenie všeobecnejšieho charakteru potvrdzuje pre oblasť sporov vzniknutých cezhraničným znečisťovaním doteraz ojedinelý "precedent" vo vzťahu ČSSR a MĽR. "Dňa 21. júna 1974 JRD v J.G. okres Rimavská Sobota prevádzalo v blízkosti československo-maďarských hraníc postrek maku. V dôsledku postreku uhynuli maďarskému včelárskemu združeniu (Afesz Zabár) včely. Včelársky spolok zažaloval naše JRD na okresnom súde v Salgotarjane, kde bol v konaní o náhradu škody úspešný. Československý odporca podal odvolanie na župný súd v Balažských Ďarmotách, kde o.i. namietal nedostatok právomoci maďarskeho súdu k prejednaní sporu. Odvolací maďarský súd k námietke odporcu zaujal nasledovné stanovisko: »Maďarsko československá zmluva o právnej pomoci neobsahuje ustanovenia o právomoci československých súdov v záväzkových veciach a teda podľa všeobecnej zásady je daná právomoc oboch súdov čiže v spore o náhradu škody môže konať aj maďarský súd«. Aj zo stanoviska Ministerstva spravodlivosti SSR zo dňa 13. mája 1978 k predmetnej veci vyplýva, že: »...aj keď v predmetnom prípade je podľa« 37 ods. 1 ZMPS v spojení s § 84 ods. b OSP daná jurisdikcia československého súdu nejde tu o výlučnú právomoc a to ani z hľadiska medzinárodného civilného práva procesného (porovnaj § 43 ods. 1 a § 45 ods. 1 písm. c ZMPS a i.) ani z hľadiska občianskeho práva procesného (porovnaj § 88 OSP)»⁹.

O príslušnosti zahraničného justičného orgánu sa potom rozhodne podľa jeho vnútroštátnych právnych noriem procesného charakteru. Tak v spomenutom prípade maďarsky justičný orgán založil svoju príslušnosť na základe článku 37. maďarského občianskeho súdneho poriadku. Podľa príslušného článku je potom na konanie príslušný súd v obvode ktorého vznikla škoda.

2. VÝBER ROZHODNÉHO SÚDU VO VZŤAHU ČSSR-RAKÚSKO A NSR

Vo vzťahu ČSSR k spomenutým štátom možno konštatovať absenciu ako zmlúv o právnej pomoci, tak i špeciálnych dohovorov týkajúcich sa napríklad ochrany životného prostredia. Existujú iba dohovory o stanovení štátnych hraníc a o riešení rôznych hraničných otázok. Vzhľadom na neexistujúcu právnu úpravu použijeme pre založenie právomoci českosloven-

⁸ V. Má s i l k o, V. S t e i n e r, *Mezinárodní právo soukromé v praxi*, Praha 1976, s. 85.

⁹ Z požiadavky Správy pre veci majetkové a devízové v Bratislave o zaujatie stanoviska Ministerstvu spravodlivosti SSR.

ských súdov príslušné ustanovovania ZMPS týkajúce sa majetkových sporov. Vzhľadom na to, že vo vzťahoch medzi týmito štátmi nie je zmluvná úprava otázok medzinárodného práva súkromného v praktickej rovine by zrejme vznikali problémy s uznaním a vykonateľnosťou rozhodnutí československých justičných orgánov v cudzine a opačne.

II. VÝBER ROZHODNÉHO PRÁVA PRE UPLATNENIE NÁROKOV NA NÁHRADU ŠKODY SPÔSOBENEJ CEZHRANIČNÝM ZNEČISŤOVANÍM

Po vyriešení základnej otázky určenia príslušnosti súdu k prejednaniu sporu o náhradu škody spôsobenej cezhraničným znečisťovaním nasleduje druhá fáza a tou je výber rozhodného práva pre posúdenie nárokov na náhradu škody. Právny poriadok rozhodný pre náhradu škody sa použije predovšetkým na posúdenie podmienok vzniku zodpovednosti, určenia druhu zodpovednosti, stanovenie úhrnnej výšky škody, stupňa a realizácie náhrady škody a pod. Výber rozhodného práva prevádza príslušný súd na základe buď kolíznych ustanovení zmlúv o právnej pomoci, na základe kolíznych ustanovení svojich vnútroštátnych zákonov upravujúcich vzťahy medzinárodného práva súkromného, alebo na základe svojich hmotnoprávných predpisov.

1. VÝBER ROZHODNÉHO PRÁVA VO VZŤAHU ČSSR K ZSSR, PĽR, BĽR, MOĽR

Zmluvy o právnej pomoci so spomenutými štátmi uvádzajú rôzne kolízne kritériá určenia rozhodného práva a následne i príslušného súdu. Príslušný súd potom aplikuje svoje domovské právo k realizácii nárokov na náhradu škody. Československý justičný orgán by pre posúdenie nárokov na náhradu škody, výšky škody a pod. použil predovšetkým príslušné ustanovenia Občianskeho zákonníka.

2. VÝBER ROZHODNÉHO PRÁVA VO VZŤAHU ČSSR K NDR A MĽR

Zmluvy o právnej pomoci so spomenutými štátmi neobsahujú ani kolízne vyriešenie problematiky rozhodného súdu pre riešenie sporov o náhradu škody spôsobenej cezhraničným znečisťovaním ani výber rozhodného práva k posúdeniu nárokov na náhradu škody. Preto by československý justičný orgán pre výber rozhodného práva použil ustanovenia zákona o MPS a in concreto § 15 tohoto zákona, ktorý uvádza, že:

"Nároky na náhradu škody, ak nejde o porušenie povinnosti vyplývajúcej zo zmluvy alebo z iného právneho úkonu sa spravujú právom miesta, kde škoda vznikla alebo kde došlo ku skutočnosti zakladajúcej nárok na náhradu škody".

O tom, ktorý právny poriadok bude použitý nerozhoduje poškodená fyzická alebo právnická osoba, ale súd. Ako uvádza v tejto súvislosti Z. Kučera: "...bude sa treba snažiť použiť toho z oboch právnych poriadkov, ktorého vzťah je k danému právnemu pomeru vzhľadom k okolnostiam významnejší, napríklad poškodená osoba má bydlisko alebo štátnu príslušnosť v štáte, v ktorom vznikla škoda a v ktorom sa prejavili nepriaznivé následky v živote poškodeného"¹⁰. V prípade, ak by bol spor o náhradu škody predložený k rozhodnutiu justičnému orgánu niektorého zo spomenutých štátov tento by o výbere rozhodného práva rozhodol podľa svojich vlastných kolíznych alebo iných predpisov. "Tak napríklad justičný orgán NDR by k vyriešeniu kolízneho problému výberu rozhodného práva použil ustanovenie § 17 ods. 1 zákona NDR o medzinárodnom práve súkromnom (Rechtsanwendungsgesetz (RAG) Gesetzplatt der DDR, kde sa ako základné kolízne kritérium uvádza lex loci delicti commissi)".

3. VÝBER ROZHODNÉHO PRÁVA VO VZŤAHU ČSSR K RAKÚSKO A NSR

Pokiaľ sa týka vzťahu ČSSR k spomenutým štátom, tak pre výber rozhodného práva by československý justičný orgán znovu použil ustanovenie § 15 ZMPS. Ak by spor o náhradu škody spôsobenej cezhraničným znečisťovaním riešil západonemecký alebo rakúsky súd tento by pre výber rozhodného práva použil svoje vlastné kolízne predpisy¹¹.

Zo spomenutej fakultatívnej jurisdikcie justičných orgánov plyní i nutnosť uznania a výkonu rozhodnutí o majetkových veciach na území cudzieho štátu. Túto problematiku upravujú zmluvy o právnej pomoci Československa¹² prípadne náš zákon o medzinárodnom práve súkromnom v § 65 a 66.

¹⁰ Z. Kučera, *Mezinárodní právo soukromé*, Praha 1975, s. 180.

¹¹ Rakúsky súd by pre kolízne vyriešenie otázky výberu rozhodného práva napríklad použil ustanovenie § 48 ods. 1 Zákona o medzinárodnom práve súkromnom z 15. VI 1978, ktoré uvádza, že: "Mimozmluvné nároky na náhradu škody sa posudzujú podľa práva toho štátu, kde prišlo k jednaniu spôsobujúcemu škodu. Pokiaľ však pre účastníkov existuje silnejší vzťah k právu jedného a toho istého štátu, potom je smerodajné toto právo. V prípade NSR by išlo o použitie čl. 12 Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch (EGBGB) založený na princípe lex loci delicti commissi".

¹² Tak napríklad v čl. pofskej zmluve o právnej pomoci (vyhl. FMZV č. 66/62 Zb.) sú otázky výkonu rozhodnutia v majetkových veciach detailne upravené v § 44-50.

Až uznaním a výkonom rozhodnutia v cezhraničnom znečisťovaní sú vyčerpané možnosti medzinárodného súkromného práva a to v zmysle platnej zmluvnej a zákonnej úpravy ČSSR.

Katedra občianskeho práva
a medzinárodného práva
Univerzita P. J. Šafárika, Košice

Ján Klučka

PRYVATNOPRAWNE ASPEKTY SPORÓW
O NAPRAWIENIE SZKÓD SPOWODOWANYCH ZANIECZYSZCZENIAM
PRZECHODZĄCYMI PRZEZ GRANICE

Artykuł porusza problematykę powstałych w CSRS szkód, będących następstwem przepływu przez granice różnego rodzaju zanieczyszczeń, w świetle czeskosłowackiej ustawy nr 97/63 o międzynarodowym prawie prywatnym i procesowym oraz umów o obrocie prawnym i pomocy prawnej zawartych przez CSRS z państwami sąsiednimi.

Ogólnie należy stwierdzić, że postanowienia wspomnianych aktów prawnych nie zakazują osobom poszkodowanym w CSRS oraz za granicą dochodzenia roszczeń odszkodowawczych z tytułu szkód spowodowanych zanieczyszczeniami przechodzącymi przez granice przed organami sądowymi państwa zainteresowanego.

Jaka jest sytuacja w stosunkach między CSRS i PRL w tej dziedzinie? Artykuł 36 umowy o uregulowaniu obrotu prawnego w sprawach cywilnych, rodzinnych i karnych między tymi państwami z dnia 4.7.1961 r. reguluje zagadnienie właściwego prawa i właściwości sądu w sprawach dotyczących zobowiązań powstałych z czynów niedozwolonych lub innych zdarzeń powodujących obowiązek wynagrodzenia szkody. W związku z tym należy zaznaczyć, że określony stopień zanieczyszczeń przechodzących przez granice może być z prawnego punktu widzenia kwalifikowany jako akt sprzeczny z prawem i stąd stanowi podstawę odpowiedzialności w myśl krajowych przepisów prawnych. Dotyczy to także stosunków regulowanych przez inne umowy zawarte przez CSRS (z Bułgarią, ZSRR). Umowy te umożliwiają dochodzenie roszczeń przed organami tego państwa, w którym znajduje się siedziba pozwanego albo jego majątek i mają zastosowanie także w wypadku sporów dotyczących zanieczyszczeń przechodzących przez granice. Problemem dość typowym dla tego rodzaju sporów jest interpretacja pojęcia *lex loci delicti commissi* jako kryterium kolizyjnego przy określaniu właściwości sądu mającego rozstrzygnąć spór. Sądem

tym, stosownie do okoliczności, może być sąd państwa, na obszarze którego dokonana została czynność powodująca zanieczyszczenie, sąd państwa, na obszarze którego powstała szkoda w wyniku takiej czynności, albo zarówno sąd jednego, jak i drugiego państwa. Tak więc, jeżeli czynność powodująca szkodę narusza przepisy prawne tylko tego państwa, w którym została dokonana, wchodzi w grę pierwsza możliwość, jeżeli narusza przepisy prawne tylko tego państwa, w którym powstała szkoda, wchodzi w grę druga możliwość, jeżeli zaś narusza przepisy prawne obu państw, wchodzi w grę trzecia możliwość. Sąd rozstrzygający spór stosuje przy ocenie odpowiedzialności prawo swojego państwa.

W stosunku do innych państw sąsiednich (WRL, NRD, RFN i Austria) ma zastosowanie prawo czeskosłowackie, tj. wyżej wspomniana ustawa nr 97/63, w szczególności § 37, o ile chodzi o właściwość sądu i § 15, o ile chodzi o prawo, które ma być zastosowane przy rozstrzygnięciu sporu.

Ján Klučka

PRIVATRECHTLICHE ASPEKTE DER STREITIGKEITEN
ÜBER DEN ERSATZ DES AUS DEN ÜBER DIE GRENZE HINAUSGEHENDEN
VERUNREINIGUNGEN ERFOLGTEN SCHÄDEN

Der Aufsatz beschäftigt sich mit der Problematik der in der CSSR infolge der von außen kommenden Luft- und Gewässerverunreinigung entstandenen Schäden im Lichte des tschechoslowakischen Gesetzes Nr. 97/63 über internationales Privat- und Prozeßrecht und der Verträge über den Rechtsverkehr und die Rechtshilfe, die die CSSR mit ihren Nachbarstaaten geschlossen hat.

Allgemein muß festgestellt werden, daß die Bestimmungen der genannten Rechtsakte den in der CSSR und im Ausland geschädigten Personen nicht verbieten, den Anspruch auf den Ersatz des infolge der von außen kommenden Luft- und Wasserverunreinigung entstandenen Schadens vor den Gerichtsorganen des in Frage kommenden Staates geltend zu machen.

Wie sieht nun die Situation in den Beziehungen zwischen der CSSR und Polen auf diesem Gebiet aus? Art. 36 des Vertrags über die Regelung des Rechtsverkehrs in zivilen, strafrechtlichen und Familienangelegenheiten, den die beiden Staaten am 4.7.1961 unterzeichnet haben, regelt das Problem des entsprechenden Rechts und der Zuständigkeit des Gerichts in den die Verpflichtungen, die sich infolge unerlaubter Taten ergeben, betref-

fenden Sachen sowie auch in Sachen, die andere, die Pflicht des Schadenersatzes bewirkende Tatsachen betreffen. Im Zusammenhang damit sei noch zu bemerken, daß ein bestimmter Intensitätsgrad der von außen über die Grenze kommenden Verunreinigungen vom rechtlichen Standpunkt aus als ein rechtswidriger Akt qualifiziert werden kann und als solcher die Grundlage zur Verantwortung im Sinne der in der CSSR geltenden Rechtsvorschriften bilden kann. Dies betrifft auch die Verhältnisse, die durch andere von der CSSR geschlossene Verträge (z.B. mit Bulgarien oder mit der UdSSR) geregelt werden. Diese Verträge ermöglichen die Geltendmachung des Anspruchs vor den Organen desjenigen Staates, in dem sich der Sitz oder das Vermögen des Beklagten befinden, und finden Anwendung auch im Falle der Streitigkeiten, die die von außen über die Grenzen kommenden Verunreinigungen betreffen. Ein für derartige Streitigkeiten recht typisches Problem ist die Interpretation des Begriffs *lex loci delicti commissi* als Konfliktkriterium bei der Bestimmung der Zuständigkeit des Gerichts, das diesen Streit entscheiden soll. Dieses Gericht können je nach den Umständen entweder ein Gericht des Staates, auf dessen Gebiet die die Verunreinigung bewirkende Handlung vollzogen worden ist, oder ein Gericht desjenigen Staates, auf dessen Gebiet infolge dieser Handlungen ein Schaden entstanden ist, oder aber die Gerichte der beiden Staaten sein.

Wenn also die den Schaden verursachende Handlung die Rechtsbestimmungen nur desjenigen Staates verletzt, in dem sie vollzogen wurde, kommt die erste Möglichkeit in Frage; wenn sie die Rechtsbestimmungen nur desjenigen Staates verletzt, auf dessen Gebiet ein Schaden entstanden ist, kommt die zweite Möglichkeit in Frage; wenn dagegen diese Handlung die Rechtsbestimmungen der beiden Staaten verletzt, kommt die dritte Möglichkeit in Frage. Das in diesem Streit entscheidende Gericht wendet bei der Beurteilung der Verantwortung das Recht seines Staates an.

In bezug auf andere Nachbarstaaten (Ungarn, die DDR, die BRD und Österreich) gilt das tschechoslowakische Recht, d.h. das obenerwähnte Gesetz Nr. 97/63 und insbesondere § 37, wenn es sich um die Zuständigkeit des Gerichts handelt, und § 15, wenn es um das Recht geht, das bei der Entscheidung des Streites angewendet werden soll.

